

Posudek diplomové práce

Autor: Bc. Jan Lavický

Název práce: Postoje členů ČCE k aktuálním společensko-morálním otázkám

Oponent: PhDr. Hana Janečková, PhD., Katedra pastorační a sociální práce ETF UK a Ústav ošetřovatelství 3. lékařské fakulty UK

Autor vytvořil dílo, které je ryze prakticky zaměřeno, neřeší témata sociální etiky teoreticky, v zásadě se nezabývá teologickými východisky otázek, které si klade, ale zůstává u shromažďování informací a deskripce sociálně etického diskurzu v církevním společenství ČCE v nedávné i současné době. To má své přednosti i nedostatky.

Teoretická část zaujímá pouze desetinu rozsahu celé práce. Jde o devítistránkovou první kapitolu, kde autor vysvětluje sociálně etické souvislosti zvolených témat a předkládá důvody jejich výběru. Výklad je hutný, ale má spád, je čtivý, zajímavý, na malé ploše se dotýká podstaty věci, není zatížen přemírou odborných termínů a přitom problém nezjednodušuje. Ukazuje, že jde o témata s etickým rozměrem, v církvi živě diskutovaná, až provokativní. Teoretický výklad by však mohl daleko více vycházet z aktuální teologické, eticko-filosofické a sociálně-etické literatury. Nabízejí se zcela obecné otázky, jaká je vlastně pozice církvi při utváření sociálních a etických norem v postmoderní společnosti. Co vlastně dává legitimitu církevním strukturám k vydávání prohlášení k etickým tématům? Z jakých historických nebo teologických zdrojů toto konání ČCE vyplývá? Nejde o projev morální, světonázorové, intelektuální nadřazenosti církevních elit? V tomto směru by pokus o teoretický pohled s oporou české a zahraniční literatury byl jistě cenný.

Ke sběru informací o postojích církve přistupuje autor, jak sám říká, dvěma způsoby: badatelským a výzkumným. Ve skutečnosti jde však o synonyma (bádat = zkoumat). Vhodnější by tedy bylo hovořit o různých metodách výzkumu. Jedná se jednak o tzv. desk research, tj. studium dokumentů, článků, prohlášení k danému tématu, o jejich obsahovou analýzu nebo také o diskurzní analýzu. Druhou metodou je kvantitativní terénní výzkum (field research), využívající techniku dotazníku.

Samotný proces sběru informací z církevního tisku ukázal na nedostatky v dokumentaci církevních aktivit, na její nejednotnost a nesystematičnost. Navzdory tomu je samotná analýza obsahu dokumentů provedena s nesmírnou důkladností a precizností a je sama o sobě cenná. Autorovi se pak podařilo využít výsledky této části svého bádání při konstrukci postojových škál pro svůj dotazník. Další kapitola zdůvodňuje znění každého z 22 eticky kontroverzních tvrzení, k nimž respondenti posléze zaujímali svůj postoj.

Pozitivně lze hodnotit i terénní fázi výzkumu. Ta se setkala s velkým zájmem oslovených sborů a členů církve, což přispělo k vytvoření poměrně velkého, reprezentativního, souboru respondentů. Vzhledem k převážně elektronické formě šíření dotazníku však bohužel nelze stanovit jeho návratnost a bylo by třeba vést diskusi o limitech tohoto způsobu sběru dat.

Problematická je statistická analýza. Autor bohužel nepopisuje soubor v relativních číslech – ta by ukázala, že v souboru je o něco vyšší zastoupení žen (56%) než mužů, což asi odpovídá složení členů celé církve. Podobně je tomu i s věkovou strukturou souboru (14% do 25 let, 27% do 40 let, 30% do 60 let, 28% starších). Tabulkové nebo případně i grafické uspořádání dat by poskytlo přehlednější pohled na strukturu souboru (největší zastoupení moravských seniorátů a nejčastější sebezařazení mezi liberální, tradiční, nezávislé nebo reformované evangelíky) i na nesrovnalosti v číslech (součet respondentů rozdělených podle seniorátů je o 23 menší než celkový počet respondentů; součet

všech, kteří vyjádřili sebezařazení je téměř dvojnásobný než celkový počet respondentů), které mohou mít dopad na interpretaci dat.

Problematická a zbytečně komplikovaná je také prezentace získaných výsledků. Stanovení průměrných hodnot u jednotlivých škál nám poskytuje jen určitou orientaci o tom, jaké postoje v celém souboru a v podsouborech převažují, vždy je třeba vzít v úvahu také rozložení souhlasných a nesouhlasných postojů, zda je rozložení rovnoměrné nebo zda převažují extrémy. Zde je pak vhodné pracovat s relativními četnostmi (%), vzhledem k rozdílným velikostem podsouborů. Z příliš malých počtů respondentů nelze dělat žádné zobecňující závěry (nelze tedy říci „pouze v ústeckém seniorátu byla shoda na rozvodu“ - přesněji v postoji akceptujícím rozvod jako důstojné řešení rozvráceného manželství - protože odpovědělo pouze 17 respondentů; nelze také říci, že „charismatici zastávali opačný názor“, nejen proto, že i jejich zastoupení v souboru bylo velmi nízké, ale také proto, že tento výrok není pravdivý ani podle rozložení získaných dat, která svědčí o tom, že zde postoj k rozvodu není vyhraněný). Kapitulu 5 nazývá autor sice „Statistické vyhodnocení průzkumu“, prezentované tabulky však nelze považovat za výsledky statistického zpracování. To by vyžadovalo pracovat nejen s absolutními četnostmi a průměry, ale také s procenty, případně s náročnějšími operacemi, jako je např. testování statistické významnosti rozdílů. Autor tyto rozdíly vyhodnocuje spíše intuitivně, prezentuje výsledky za celek a za některé tzv. segmenty souboru (odborně řečeno podsoubory), které považuje za „hodné pozornosti“ – neuvádí však, jaká byla kritéria výběru. Lze říci, že získaná data jsou zajímavá, ale na tomto místě je jejich prezentace poněkud matoucí, nepostihuje dosti výrazně, jaké vlastně etické postoje členů církve jsou a zda v církvi existují skupiny, které se vyznačují nějakými specifickými postoji. Je škoda, že v příloze nenajdeme celkové výsledky ve formě grafů přislíbené na s. 72.

Podstatně úspěšněji si autor vede v následující kapitole „Analytické vyhodnocení průzkumu“. Zde využívá relativních četností (%), prezentované výsledky jsou přehlednější, a také srozumitelnější. Navíc přistupuje k diskuzi, v níž využívá i jiné zdroje informací a zvažuje též možná zkreslení vzniklá metodologickou chybou. I když o diskuzi přímo nehovoří, dostává se ke standardnímu postupu v rámci empirického výzkumu.

Je velmi cenné, že autor si je vědom svých profesionálních mezí a nepřeceňuje výsledky výzkumu, který se rozhodl realizovat. Nejslabším místem je skutečně vyhodnocení a pokus o statistickou analýzu a interpretaci získaných dat. Přesto z těchto dat v mezích svých možností vytěžil maximum a identifikoval v církvi myšlenkové směry a postoje, kterým by rozhodně měla být věnována širší pozornost.

A ještě pár drobných poznámek: Bylo by lépe, kdyby dotazník byl jako příloha součástí svázaného díla. Přílohy by měly také zahrnovat seznam použitých zkratk, neboť nemusí být čtenáři automaticky známé. Číslice na místě nadpisů jednotlivých podkapitol jsou nesrozumitelné. Bylo by alespoň vhodné nejprve systém číslování Synodů ČCE a jeho jednotlivých zasedání vysvětlit. Číslo Synodů občas nejsou doplněna časovým údajem jejich konání (např. 19. synod na s. 19). Rovněž realizace anket v rámci ČCE by měla být spojena s uvedením data.

Závěr: Student předvedl schopnost samostatného systematického bádání ve směru, který si zvolil jako svůj cíl, a to jak ve studovně, tak při sběru informací v terénu. Slabší stránkou práce je nedostatečné teoretické zakotvení a opora v odborné literatuře na jedné straně a nedostatek zkušeností při zpracovávání empirických dat. Celkově je však provedená analýza etických postojů ČCE k závažným společenským otázkám velmi cenná, zpracovaná podrobně, s úsilím o dosažení vysoké kvality a kritického nadhledu.

Doporučuji práci k obhajobě a její ohodnocení stupněm B - C.

Hana Janečková

V Praze 21.8.2017

Otázky:

1. Jaké praktické dopady pro práci církve vyplývají z výsledků Vaší práce? Kterých etických postojů by si církev měla povšimnout a věnovat jim pozornost?
2. Uveďte příklad NGO hlásících se k myšlenkám marxismu. Nejde o klišé, které přisuzuje nálepku „marxistický“ každé snaze o řešení sociální nespravedlnosti, vykořisťování, útlaku a sociálního vyloučení? Kam by bylo možné zařadit levicové teologické směry (teologie osvobození), antiopresivní přístupy v sociální práci a divadlo utlačovaných? Jde skutečně o křesťanské marxisty nebo o levicové, sociálně angažované křesťany, kteří dostali tuto nálepku? Necílí toto označení (např. z pozice antikomunismu) k „delegitimizaci velké části levicového spektra – i té, která nemá a nechce mít s minulým režimem nic společného (J. Ort)?